

Также важным является вопрос о координации действий родителей при заключении сделок в отношении имущества ребенка, а именно: должно быть согласие второго родителя, подлинность подписи на которой удостоверяется нотариально. Если второй из родителей возражает против заключения сделки в отношении имущества малолетнего ребенка, нотариус отказывает заинтересованным лицам в совершении нотариального действия и разъясняет, что указанный спор может быть решен органом опеки и попечительства.

Согласие второго родителя не требуется, если второй родитель: 1) умер; 2) был признан безвестно отсутствующим; 3) был объявлен умершим; 4) в других случаях, предусмотренных ч. 5 ст. 177 СК Украины.

Следовательно, при заключении сделок по отчуждению недвижимого имущества особое внимание необходимо уделять соблюдению прав детей.

Петренко Володимир Сергійович

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри права інтелектуальної власності
та корпоративного права*

*Національного університету «Одеська юридична академія»,
суддя Київського районного суду м. Одеси*

ЕЛЕКТРОННІ ЛИСТИ ЯК ДОКАЗИ У СУДОЧИНСТВІ

Серед досвідчених юристів складно знайти однозначну відповідь на питання чи може бути електронне листування доказом при розгляді справи у суді. Законодавство України не визначає межі застосування і використання електронних листів як у суспільному житті пересічних громадян так і у господарській діяльності.

Чинне законодавство України не забороняє використання електронного листування в господарській діяльності.

Статтею 207 ЦК України визначено, що правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо воля сторін виражена за допомогою телетайпного, електронного або іншого технічного засобу зв'язку.

Стаття 181 ГК України допускає укладення господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо.

Законодавством України також передбачені спеціальні нормативно-правові акти, які регулюють листування електронною поштою, а саме Закон України «Про електронні документи та електронний документо-

обіг» та Закон України «Про електронний цифровий підпис». Першим передбачено визначення електронного документа. Це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Законом також передбачено, що електронний цифровий підпис є обов'язковим реквізитом електронного документа, який використовується для ідентифікації автора. Закон України «Про електронний цифровий підпис» визначає правовий статус електронного цифрового підпису (далі – ЕЦП) та регулює відносини, що виникають при використанні ЕЦП.

На наш погляд електронні документи, підписані ЕЦП є належним доказом листування з контрагентом, оскільки законодавство України чітко регламентує застосування ЕЦП для листування електронною поштою. ЕЦП використовують державні органи, зокрема, податкові органи, державні виконавці, судді підписують власні документи ЕЦП. Враховуючи це, суд визнає таку електронну переписку належним доказом у справі. Разом із тим, ЕЦП майже не використовується в повсякденній діяльності суб'єктами господарювання та майже ніколи не використовується громадянами при електронному листуванні.

Незважаючи на це, хоча наявність ЕЦП в електронних листах є належним доказом в суді, через свою незначну популярність і не використання в господарській діяльності він є більш виключним випадком ніж правилом.

Під час розгляду справи у суді інша сторона не визнає отримання відповідних електронних листів, які, наприклад, підтверджують направлення звітів, актів, накладних тощо.

Наочною є проблема відсутності чіткої форми електронного листа як доказу, адже в суд сторона може подати лише роздруківки з поштового сайту, які опонент у справі, скоріш за все, буде називати піддробкою та недопустимим доказом.

Непоодинокими є випадки, коли інша сторона у справі вказує, що електронне листування велося не з уповноваженим представником, а, з невідомою особою, яка, в кращому випадку, просто не має повноважень на укладання договорів та ведення перемовин, а в гіршому, взагалі офіційно не працевлаштована в компанії з якою начебто велося листування.

Крім того, важко (майже неможливо) довести суду той факт, що контрагент дійсно отримав електронного листа, оскільки відправлений лист міг бути визначений поштовим агентом як спам, і контрагент дійсно міг його не отримати.

Відношення суддівського корпусу щодо до питання оцінки доказової сили електронного листування неоднозначне, і залежить від бага-

тьох факторів в конкретній справі. Проте, можна визначити загально-прийняті позиції.

Пленумом Вищого господарського суду України № 18 від 26.12.2011 р. передбачено, що будь-які подані учасниками процесу докази, в тому числі стосовно інформації у мережі Інтернет, підлягають оцінці судом на предмет належності і допустимості. Вирішуючи питання щодо доказів, господарські суди повинні враховувати інститут допустимості засобів доказування, згідно з яким обставини справи, що відповідно до законодавства повинні бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватись іншими засобами доказування. Подані докази не можуть бути відхилені судом з тих мотивів, що вони не передбачені процесуальним законом.

Наприклад, суд, приймаючи як належний доказ електронну переписку між сторонами, яка не мала ЕЦП, у рішенні зазначив, що доводи скаржника про те, що електронні листи не можуть бути належним доказом у справі з посиланням на положення Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» спростовується наступним. У відповідності до абз. 2 ч. 1 ст. 207 ЦК України під час здійснення правочину воля сторін може бути виражена за допомогою телетайпного, електронного або іншого технічного засобу зв'язку. Спірний договір не містить положень щодо електронного документу, а лише визначає форму надсилання звіту. Позивачем за первісним позовом були дотримані вимоги додатку №1 до договору, звіт відповідачеві за первісним позовом був направлений як в електронній так і в паперовій формі.

Суди, за заявою сторін, мають право призначити експертизу, висновок якої може підтвердити або спростувати відправлення електронного листа. Наприклад, можна провести дослідження комп'ютера, внаслідок чого експерт може підтвердити, що на ньому містяться записи певного змісту, визначити дату та час їх створення, встановити вносилися до них зміни чи ні. Якщо поштовий сервіс чи хостинг здійснювалось через українського провайдера, можна звернутися до них за підтвердженням фактів листування, та в подальшому за допомогою інших доказів порівняти зміст листування з тими подіями які відбувалися на виконання умов, які були досягнуті в листуванні.

Крім того, суд не позбавлений можливості призначити судову інженерно-технічну експертизу, на вирішення якої поставити наступні питання: коли був зареєстрований обліковий запис електронної пошти? Чи зареєстрований обліковий запис електронної пошти за конкретною особою? Яким чином можливо ідентифікувати користувача облікового запису електронної пошти? Чи можливо в результаті аналізу змісту текстових повідомлень, що містяться в архіві електронної пошти ствер-

джувати, що конкретна особа є користувачем облікового запису даної електронної пошти? Який зміст текстових повідомлень, що містяться в архіві електронної пошти, отриманих з іншої конкретної електронної пошти (з зазначенням дати та часу отримання кожного повідомлення)? Який зміст текстових повідомлень, що містяться в архіві електронної пошти, відправлених на електронну пошту за певною адресою (з зазначенням дати та часу відправлення кожного повідомлення)? Чи можливо ідентифікувати автора зазначених текстових повідомлень?

В будь-якому випадку, загальна вимога судів полягає в наступному. Сторони повинні заздалегідь у договорі обумовити, що листування за таким договором буде вестися саме за допомогою відповідних технічних засобів, та вказати свої електронні адреси для листування.

Одним із способом легалізації електронного листування є вказівка на можливість його використання в самому тексті угоди між сторонами.

Так, в договорі можна зазначити, що електронне листування визнається сторонами договору нарівні з паперовими носіями. Іноді сторони договору включають до його змісту положення про те, що документи, відправлені факсом або електронною поштою, мають повну юридичну силу до моменту обміну оригіналами, породжують права та обов'язки для сторін, можуть бути подані до судових інстанцій в якості належних доказів і не можуть спростовуватися стороною, від імені якої вони були відправлені.

Сірко Ростислав Богданович

к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Чернівецького інституту

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПЛАНУВАННЯ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ПАСАЖИРІВ ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ

Перевезення пасажирів залізничним транспортом організовується на договірних засадах. Для забезпечення виконання договірних зобов'язань здійснюється перспективне та поточне планування перевезень.

Порядок організації та умови перевезень за участю залізниць нормативи якості перевезень та обслуговування пасажирів визначаються ЦК України, ГК України, СТ України, Правилами перевезень пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом.

Пасажирський залізничний транспорт є невід'ємною складовою в області послуг, які надаються населенню. Увесь спектр нормативно-правового регулювання перевезень на залізничному транспорті паса-